

Suomen ylioppilaskuntien lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi yliopistolain ja ammattikorkeakoululain muuttamisesta

Sivistysvaliokunnalle 29.5.2024

HE 51/2024 vp

Lukukausimaksujen täyskatteellistaminen

SYL pitää esitystä lukukausimaksujen täyskatteellistamisesta huonosti harkittuna ja haitallisena. Nähdäksemme maksujen korottaminen itsessään on ristiriidassa Suomen tavoitteiden kanssa kansainvälisten opiskelijoiden määrän kolminkertaistamisesta. Esityksen arviot opiskelijamäärän kehityksestä eivät ole vakaasti perusteltuja. Odotettavaa on, että hakijamäärä laskee etenkin alkuun huomattavasti, eikä välttämättä palaudu ennalleen hakijoiden maksukyvyn ja -halukkuuden rajojen tullessa vastaan. SYL onkin huolissaan siitä, että maksuja korottamalla Suomi hinnoittelee itsensä ulos pohjoismaiselta markkinalta potentiaalisena opiskelumaana kansainvälisille hakijoille.

Orpon hallitusohjelmassa todetaan, että yliopistojen valtionrahoitusta leikataan maksuja vastaavasti. Esitettyjen uudistusten vaikutukset yliopistojen kokonaisrahoitukseen vaikuttaisivat siis olevan negatiiviset, eikä yliopistojen käytössä oleva toimintarahoitus tule lisääntymään. Lisäksi on huomioitava, että verrokkimaissa maksujen korottaminen on yleensä johtanut valtion rahoituksen vähenemiseen. Tämä siirtää entisestään koulutuksen kustannuksia yhteiskunnalta yksilöiden maksettavaksi ja näin ollen tekee korkeakouluista myös entistä riippuvaisempia yksityishenkilöiden maksamista maksuista. SYLin mielestä tämä kehitys ei ole toivottavaa ja se on pyrittävä pysäyttämään.

Esityksessä on perusteltu täyskatteellisen maksumallin olevan käytössä myös muissa Pohjoismaissa. University World Newsin katsauksen *Market forces at play: Tuition fees are a 'game changer'* (Muklebust, 2023) mukaan täyskatteellisuus ei kuitenkaan ole toiminut tarkoitetulla tavalla Ruotsissa, jota voidaan pitää Suomen keskeisenä verrokkimaana. Täyskatteellinen malli voi käytännössä muotoutua markkinaehtoiseksi malliksi. Kokonaisuutena katsoen kustannuksiin perustuva maksumalli on epärealistinen toteuttaa, sillä globaali markkina toimintaympäristönä ohjaa väistämättä markkinaehtoiseen hinnoitteluun.

Koulutuksen järjestämisen kustannuksiin perustuva hinnoittelu kohtelee lisäksi eri koulutusaloja epätarkoituksenmukaisesti eikä keskustele osaajatarpeen kanssa. On vaarana, että maksut nousevat kestäättömästi juuri niillä aloilla, joilla olisi työvoimatarvetta ja kysyntää kansainvälisille osaajille Suomalaisilla työmarkkinoilla. Tällaisia aloja voivat olla esimerkiksi tekniikan alat.

SYL on tyytyväinen siihen, että työryhmässä saavutettiin yksimielisyys siitä, että maksua ei jatkossa enää sidota lukuvuoteen, vaan korkeakoulu voi katsoa koulutuksen kustannukset katetuiksi jo ennen opiskelijan valmistumista ja ottaa käyttöön ohjelmakohtaisen, koko opinnot kattavan hinnoittelun. Tämä tarjoaa kansainvälisille opiskelijoille erittäin tarpeellisen mahdollisuuden keskittyä opinnoissaan entistä enemmän kotimaisten kielten opiskeluun tai esimerkiksi työelämäyhteyksien luomiseen jo opintojen aikana. Nyt tiedetään, että maksun ollessa lähtökohtaisesti lukuvuosi-kohtainen, on opiskelijoilla kohtuuton kiire suorittaa opintonsa ajoissa, eikä aikaa opintojen aikana integraatiota edistävälle toiminnalle ole.

Lukukausimaksujen “kiertäminen”

SYL pitää esitettyjä muutoksia lukukausimaksuvelvollisuuteen oleskelulupatyypin vaihtuessa haitallisina ja täysin perusteettomina yliopistokentällä. Yksikään SYLin tavoittama yliopisto ei ole havainnut lukukausimaksujen niin kutsuttua kiertämistä olemassaolevana ilmiönä tai ongelmana, ja esityksessä keskitytään ainoastaan ammattikorkeakoulusektorin tilanteeseen. Vuositasolla oleskeluluvan tyyppin vaihtamisen perusteella maksuvelvoitteesta vapautuvia opiskelijoita on yliopistoissa täysin nimellinen määrä, pääkaupunkiseudulla kansainvälisemmästä väestörakenteesta johtuen hieman enemmän kuin pääkaupunkiseudun ulkopuolella. Näin ollen muutoksella ei saavutettaisi juurikaan hallitusohjelman tavoittelemaa rahoituspohjan laajentamista yliopistoille, mutta rajattaisiin kuitenkin opiskelijoiden oikeuksia kohtuuttomasti.

SYL haluaa huomauttaa, että merkittävimmät syyt kansainvälisten opiskelijoiden Suomeen jäämiseen ovat perheeseen ja työllistymiseen liittyvät syyt. Näin ollen opiskelijoiden avioituminen tai työllistyminen opintojen aikana tulisi nähdä lähtökohtaisesti positiivisina ilmiöinä sen sijaan, että niille luotaisiin negatiivisia kannustimia.

On syytä huomata ja myöntää, että esitetyt muutokset tulevat heikentämään työn vastaanottamisen insentivejä Suomessa opiskeleville kansainvälisille opiskelijoille. Nykyisessä järjestelmässä opiskelijan vapautuminen lukuvuosimaksuista mahdollistaa esimerkiksi vakituisen asiantuntijatyön vastaanottamisen. Tämä tulee vaikuttamaan negatiivisesti Suomen tavoitteeseen saada 75 % Suomessa opiskelleista kansainvälisistä opiskelijoista jäämään myös työskentelemään Suomeen opintojensa jälkeen.

SYL suhtautuu myönteisesti tilapäistä suojelua saavien vapauttamiseen lukuvuosimaksuvelvollisuudesta.

Hakemuksen käsittelymaksu

SYL ei pidä hakemuksen käsittelymaksun palauttamista kannatettavana muutoksena. Tiedostamme hyvin, että hakemusmäärä aiheuttaa korkeakouluille merkittävää lisätyön tarvetta, mutta emme pidä maksua hyvänä tapana ratkoa ongelmaa. Maksu voi potentiaalisesti vähentää myös hakukelpoisia ja asiallisia hakemuksia ja täten vaikuttaa negatiivisesti hakijamääriin. Hakemusmaksusta luovuttiin alun perin vuonna 2017, jotta maksukokonaisuus olisi selkeämpi ja yksinkertaisempi, ja SYL näkee edelleen tämän tarpeellisena.

Työryhmän keskusteluissa on pidetty esillä sadan euron summaa hakemuksen käsittelymaksuksi. SYL pitää sataa euroa tarpeettoman korkeana. On syytä huomioda, että monissa maissa sata euroa on yleiseen tulotasoon nähden merkittävän suuri summa, ja voi muodostua muuten sitoutuneille hakijoille kynnyskysymykseksi.

SYLn näkee, että olisi syytä selvittää hakemusmaksun palauttamista tai vähentämistä lukukausimaksuista niille maksun maksaneille hakijoille, jotka tulevat valituiksi ja ottavat paikan vastaan.

Muuta lausuttavaa

SYL katsoo, että esityksessä kirjatut seurantatoimenpiteet eivät ole riittäviä, vaan niitä on syytä täydentää seurantatyöryhmillä. SYL esittää, että esityksen sivulla 55 kohtaa 10 täsmennetään seuraavasti: *“Seurantaa varten nimetään työryhmä, jonka tehtävänä on seurata ja arvioida esitettyjen muutosten vaikutuksia kansainvälisten opiskelijoiden määrään, maahan jäämiseen sekä*

suomalaisen korkeakoulutuksen hinnoittelun ja alakohtaisten koulutusmäärien kehitykseen. Seurantaryhmään nimetään ainakin korkeakoulujen ja opiskelijajärjestöjen edustajat sekä tutkijajäseniä."
SYL haluaa huomauttaa, että hakijamäärän muutoksen seuraaminen ei ole tarkoituksenmukainen tapa seurata maksujen täyskäteellistämisen seurauksia, sillä samaan aikaan säädetään hakijamaksusta, jonka nimenomainen tarkoitus on vähentää hakijamäärää.

Kansainvälisten opiskelijoiden maahan jäämisen insentiivejä työtetään työryhmän loppukauden ajan. Jo Sipilän hallitusohjelmassa tavoitteeksi asetettiin säätää esimerkiksi verovähennysoikeus kannustamaan kansainvälisiä osaajia jäämään maahan, mutta tavoite ei ole edennyt. Ei ole lainkaan tarkoituksenmukaista, että maksujen nosto ja tiukennukset oleskelulupakäytäntöihin toteutetaan ensin ja maahan jäämisen kannustimet mietitään myöhemmin. Muutokset pitäisi säätää voimaan yhdellä kertaa, jotta vältettäisiin mahdollisimman tehokkaasti ei-toivotut vaikutuksen kansainvälisten opiskelijoiden määrän kehitykseen.

Lisätietoja

Heidi Rättyä, koulutuspolitiikan asiantuntija
heidi.rattya@syl.fi, 041 515 2231